

KS. MIECZYŚLAW OZOROWSKI

WSR – UKSW

ORCID 0000-0001-6081-0134

DOI: 10.56898/ST.15908

WARTOŚĆ LUDZKIEGO ŻYCIA W KULTURZE PONOWOCZESNOŚCI W ŚWIETLE ENCYKLIKI JANA PAWŁA II “EVANGELIUM VITAE”

Streszczenie

Artykuł posługując się metodą teologiczną prezentuje problematykę wartości życia ludzkiego w kontekście współczesnej kultury europejskiej, opierając się na encyklice „Evangelium vitae” Jana Pawła II. Podkreśla, że życie ludzkie jest święte i należy je chronić od poczęcia do naturalnej śmierci, jednocześnie wskazując na zagrożenia współczesnej „kultury śmierci”, która podważa te fundamenty. Autor prezentuje poglądy papieża Jana Pawła II na temat bezwzględnej wartości życia, które zobowiązują do promowania „kultury życia”, która respektuje godność i nienaruszalność życia ludzkiego, jako odpowiedzi na rozwijający się relatywizm moralny oraz dehumanizację w społeczeństwie.

Słowa kluczowe: *Wartość życia, Encyklika Evangelium vitae, kultura życia,*

Wstęp

Wartość życia w społeczeństwie postnowoczesności jest tematem złożonym i wieloaspektowym, który często podlega krytycznej analizie w kontekście filozofii, socjologii i kultury. Współczesne nurty filozoficzne takie jak postmodernizm charakteryzują się sceptycyzmem wobec tradycyjnych wartości, uniwersalnych prawd i hierarchii, co wpływa na subiektywne po-

strzeżenie sensu życia i jego wartości.

Trzydzieści lat temu Jan Paweł II w proroczym dokumencie Encyklika „*Evangelium vitae*” (25.03.1995) o podstawowej wartości ludzkiego życia jasno zaprezentował zagrożenia wartości ludzkiego życia. Współcześnie Encyklika nie tylko nic nie straciła ze swego znaczenia, ale nabrała jeszcze bardziej wyraźnego, ostrzegawczego charakteru. Zagrożenia życia nie tylko nie znikły, ale jeszcze bardziej się nasiliły. Rozumienie ontologicznej wartości życia umniejszyło się i jest zastępowane narracją o jakości ludzkiego życia.

Przez te kilkadziesiąt lat ukazało się dużo publikacji na temat wartości życia¹. Niniejsze opracowanie jest swoistym podsumowaniem tych szerokich badań i wprowadzeniem do dalszej debaty. Posługując się metodą teologiczną autor dokona prezentacji poglądów papieża Jana Pawła II zawartych w encyklice „*Evangelium vitae*” na temat wartości życia ludzkiego w kontekście kryzysu kultury ponowoczesności.

I. Wartość i nienaruszalność życia ludzkiego:

Tezy dotyczące wartości ludzkiego życia zebrane i zaprezentowane w Encyklice „*Evangelium vitae*” należą do podstawowej doktryny Kościoła i tradycyjnego chrześcijaństwa. Jan Paweł II podkreśla, że życie ludzkie jest święte i powinno być chronione od momentu poczęcia aż do naturalnej śmierci. Życie ludzkie jest święte, ponieważ pochodzi od Boga². Dla ludzi wierzących, Bóg jest nie tylko źródłem wszelkiego istnienia ale także i wszelkiego życia. Życie boże posiada charakter duchowy. Człowiek został stworzony na obraz Boży (EV 34)³. Istota życia ludzkiego jest odwieczna tak jak sam Bóg i jego boska natura. Wartość życia jest związana z istnie-

¹ Wartość życia, współczesność przez pryzmat encykliki św. Jana Pawła II *Evangelium vitae*, red. Z. Struzik, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2018; P. Kopycki, *Elementarz teologii ciała według Jana Pawła II*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2013; J. Kupczak, *Dar i komunია*. Teologia ciała w ujęciu Jana Pawła II, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 2006; A. Żurek, *Wartość ludzkiego życia według nauczania Jana Pawła II*, w: red. J. Śledzianowski, T. Sakowicz, *Jan Paweł II stróżem ludzkiej rodziny*, Kielce 2006, s. 45–50; *W trosce o życie*. Wybrane dokumenty Stolicy Apostolskiej, red. K. Szczygieł, t. 1, Tarnów 1998; M. Ozorowski, *Wartość życia ludzkiego w nauczaniu papieża Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka*, *Teologia i Moralność* 12(2017)2, s. 35–52.

² Pisałem na ten temat szerzej w: M. Ozorowski, *Wartość życia ludzkiego w nauczaniu papieża Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka*, *Teologia i moralność* 22(2017) s. 35–52.

³ Jan Paweł II, *Evangelium vitae*, nr 34 - dalej w tekście EV.

niem osobowego i żywego Boga. Bóg jest bowiem Bogiem żywych a nie umarłych (Łk 20,27n). Każde ludzkie życie jest skutkiem bezpośrednio aktu stworzenia i jawi się jako dar Boga, jako owoc i znak jego miłości (EV81). Oczywiście w rozumieniu jednostkowym życie ludzkie zawdzięczamy rodzicom. Ludzie przekazują otrzymany od Boga dar, z pokolenia na pokolenie przez proces poczęcia i rodzenia. Życie ludzkie jawi się jako podwójny dar. Z jednej strony jako dar rodziców, jako owoc ich miłosego zjednoczenia, a z drugiej strony jako dar Boga poprzez ożywiającą duszę. W tej perspektywie życie człowieka nie należy do nikogo z ludzi, ani do niego samego, ani do jego rodziców, ani do lekarzy, tylko do samego Boga⁴.

Z powyższego powodu nie dopuszczalne jest pozbawianie życia jakiegokolwiek istoty ludzkiej, od poczęcia aż do jej końca, do naturalnej śmierci. Jest to prawo naturalne, pierwotne, które przysługuje każdemu człowiekowi⁵. Jan Paweł II przez cały swój pontyfikat podkreślał, że życie powinno być chronione od momentu poczęcia aż do naturalnej śmierci. Z całą mocą Jan Paweł II demaskował zagrożenia ludzkiego życia, W sposób szczególny piętnował i sprzeciwiał się legalizacji aborcji i eutanazji.

Wartość ludzkiego życia nie zależy od jego kondycji fizycznej, duchowej czy moralnej. Życie ludzkie posiada wyjątkową wartość ponieważ człowiek został stworzony przez Boga na Jego obraz i podobieństwo (Rdz 1,27). Człowiek jest osobą i dlatego posiada niezbywalną wartość. Człowiek jest zdolny do poznawania siebie, do panowania nad sobą, do tworzenia wspólnoty z innymi osobami, a przede wszystkim jest powołany do wspólnoty z Bogiem (KKK 356)⁶. Człowiek stanowi jedność duchowo - cielesną. Cały człowiek jest dobry i chciany przez Boga (KKK 362-365). Ciało ludzkie

⁴ Kongregacja Nauki Wiary, Instr. *Donum vitae*, II, B, 7 AAS 80 (1988), 96; por. Pius XII, Przemówienie do uczestników IV Międzynarodowego Kongresu Lekarzy Katolickich (29 września 1949): AAS 41 (1949), 560.

⁵ Przypomina o tym Papież Benedykt XVI, iż prawa człowieka, w szczególności prawo każdej istoty ludzkiej do życia, «mają swój fundament w prawie naturalnym, zapisanym w sercu człowieka i obecnym w różnych kulturach i cywilizacjach. Oderwanie praw człowieka od tego kontekstu oznaczałoby zawężenie ich zasięgu i ustępstwo wobec koncepcji relatywistycznej, według której znaczenie i interpretacja praw mogłyby ulegać zmianom, a ich uniwersalność można by negocjować w imię różnych koncepcji kulturowych, politycznych, społecznych czy nawet religijnych. Wielka różnorodność punktów widzenia nie może być wystarczającym powodem, by zapominać, że uniwersalne są nie tylko prawa, lecz także osoba ludzka, która jest podmiotem tych praw» (Przemówienie do Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, 18 kwietnia 2008: AAS 100 [2008], 334, *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, n. 5/2008, s. 57).

⁶ KKK - Katechizm Kościoła Katolickiego, tekst polski, Pallottinum, Poznań 1994.

uczestniczy w godności osobowej człowieka, jest znakiem i miejscem relacji z innymi, z Bogiem i światem (EV 23). Życie ludzkie ma głęboki sens duchowy, ponieważ jest powołane do uczestnictwa w życiu Boga. Dzięki temu ludzkie życie ma nadzwyczajną wartość, która przekracza doczesne istnienie i otwiera człowieka na nadprzyrodzoną wieczność Boga (EV 2). Oczywiście taką samą godnością Bóg obdarzył mężczyznę i kobietę (KKK 369). Godność życia ludzkiego posiada wartość ontologiczną i nie zależy od rasy, koloru skóry, języka, kultury, stanu czy zamożności. Życie ludzkie ma taką samą wartość nie tylko, gdy człowiek jest w pełni sił, ale także w fazach słabości, choroby, niepełnosprawności czy starości. Godność życia człowieka posiada charakter trwały, niezbywalny i zobowiązujący⁷. Ze względu na osobową godność każdemu życiu ludzkiemu należy się szacunek, bezinteresowność i służba (EV 23). Każdy człowiek ma moralny obowiązek chronić i szanować życie drugiego człowieka. Całe społeczeństwo a w szczególności władze publiczne ponoszą szczególną odpowiedzialność za tworzenie warunków, które sprzyjają ochronie życia ludzkiego (EV 91)⁸.

II. Wartości we współczesnej kulturze europejskiej

Współczesna kultura europejska jest złożona i wielowymiarowa, a wartość życia ludzkiego jest w niej kształtowana przez różnorodne czynniki historyczne, społeczne i filozoficzne. Wizja wartości życia ludzkiego zaprezentowana przez papieża Jana Pawła II jest spójna, zwarta i stanowi główny trzon doktryny Kościoła w tym zakresie. Z punktu widzenia katolickiego można mówić o poważnym kryzysie wartości życia we współczesnej kulturze europejskiej oraz o rozejściu się wspólnoty celów cywilizacji Zachodu. Znamiennym było wystąpienie Vice Prezydenta USA JD Vance'a w Monachium 14 lutego 2025 roku, który publicznie wypunktował niekonsekwencje i braki w systemie wspólnych wartości Zachodu⁹.

Niewątpliwie chrześcijaństwo miało ogromny wpływ na kształtowanie

⁷ E. Ozorowski, *Dar życia w porządku stworzenia i zbawienia w świetle „Evangelium vitae”*, w: *Evangelium vitae - ocaleniem rodziny*, red. M. Ozorowski, Częstochowa 1997 s. 61-63.

⁸ R. Buttiglione, *Współczesne wyzwania dla kultury życia*, w: *Wartość życia, współczesność przez pryzmat encykliki św. Jana Pawła II Evangelium vitae*, red. Z. Struzik, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2018 s. 181-186.

⁹ <https://pch24.pl/mocne-wystapienie-wiceprezydenta-jd-vancea-o-cenzurze-i-wolnosci-slowa-zobacz-pelna-trec-przemowienia-w-monachium/> (dostęp 12.03.2025).

wartości życia w Europie. W wielu krajach europejskich nadal ważną rolę odgrywa nauczanie o świętości i nienaruszalności życia ludzkiego, które jest darem Boga¹⁰. W czasach współczesnych globalizacja spowodowała wymianę kulturową na skalę światową, przyczyniając się do rozprzestrzeniania się europejskich wartości i idei. Ta wymiana dokonuje się w obu kierunkach, dlatego Europa jest miejscem, gdzie kultury różnych narodów, religii i tradycji spotykają się i współlistnieją. Dziś mówimy, że multikulturowość to nowy wymiar europejskiej tożsamości, który stawia wyzwania związane z integracją, tolerancją i różnorodnością. Nie mniej jednak należy stwierdzić, że Kościół i wiara chrześcijańska posiadają w przestrzeni publicznej coraz mniejsze znaczenie. Ludzie wierzący zaś są niejednokrotnie prześladowani za obronę życia.

Współczesna kultura europejska opiera się zdecydowanie na wartościach praw człowieka, które obejmują prawo do życia, wolności i godności, wolności słowa i szacunku do odmiennych poglądów¹¹. Te wartości zakorzenione są w różnych dokumentach a szczególnie w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, ustanowionej w Rzymie 1950 roku¹². Artykuł drugi tej konwencji mówi wyraźnie o wartości życia ludzkiego. Europejskie społeczeństwa cenią wolność jednostki i demokratyczne zasady, które chronią prawa i godność każdego człowieka. Społeczeństwo oparte jest na zaufaniu do porządku prawnego i wystrzeganiu się subiektywizacji i relatywizacji przepisów prawnych. Te wartości wpływają na postrzeganie i ochronę życia ludzkiego. Europa jest kontynentem o bogatej historii migracji i wymiany kulturowej. Posiada ona wielowiekową tradycję pokojowego współlistnienia różnych kultur. Wszystko to wpływa na wartościowanie ludzkiego życia oraz na szacunek do różnych kultur i tradycji. Nie mniej jednak na stronie internetowej Unii Europejskiej w wykazie celów i wartości współcześnie obowiązujących jest brak wartości życia i jęgo ochrony¹³.

Współczesna kultura europejska zмага się również z kryzysem war-

¹⁰ A.M. Wierzbiński, Wartości Europejskie – Czy aby na pewno istnieją?, <https://obywateleue.pl/wartosci-europejskie-czy-aby-na-pewno-istnieja/> (dostęp 12.03.2025).

¹¹ J. Siekiera, Główne wartości unii europejskiej w prawie traktatowym, https://ipu.org.pl/wp-content/uploads/2020/12/GLOWNE-WARTOSCI-UNII-EUROPEJSKIEJ-W-PRAWIE-TRAKTATOWYM_dr-Joanna-Siekiera.pdf (dostęp 12.03.2025).

¹² Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19930610284> (dostęp 13.03.2025)

¹³ https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_pl (dostęp 13.03.2025).

tości, gdzie relatywizm moralny i konsumpcjonizm mogą prowadzić do dehumanizacji życia ludzkiego i zagraża bezpieczeństwu całej Europy¹⁴. Tradycyjny porządek został zastąpiony przez woekizm, ekologizm, LGBT itd. Kardynał J. Ratzinger poświęcił dużą część swego wysiłku badawczego źródłom kryzysu kultury europejskiej¹⁵. O tych zagrożeniach ze strony „kultury śmierci” napiszę obszerniej w dalszej części mego opracowania. Niewątpliwie jedyną propozycją rozwiązania powstających dylematów wokół wartości życia ludzkiego w Europie jest edukacja na temat wartości życia ludzkiego i promowanie postaw pro-life¹⁶. Programy edukacyjne oraz kampanie społeczne odgrywają ważną rolę w kształtowaniu świadomości społecznej w tym zakresie.

Wartość życia we współczesnej kulturze europejskiej jest kształtowana przez różnorodne czynniki, które zarówno wspierają, jak i podważają szacunek dla życia ludzkiego. Wyzwania te wymagają ciągłego zaangażowania społecznego i politycznego na rzecz ochrony i promocji wartości życia. Przykładem takich działań są kursy i podręczniki na temat wartości w oparciu aksjologię Jana Pawła II przygotowane i promowane przez Instytut Papieża Jana Pawła II w Warszawie¹⁷.

III. „Kultura śmierci” zagrożeniem dla wartości życia

Według papieża Jana Pawła II życie ludzkie od samego początku stworzenia narażone było na liczne zagrożenia. Od strony teologicznej Szatan, kusiciel człowieka był i jest nadal wrogiem życia (Rdz 3,1-24). Encyklika „Evangelium vitae” krytykuje współczesne społeczeństwa za promowanie „kultury śmierci”, która obejmuje aborcję, eutanazję i inne praktyki dehumanizujące (EV 19. 21. 95). Brak ochrony życia ludzkiego, jak podkreśla Jan Paweł II w Encyklice „Evangelium vitae”, prowadzi do wielu poważnych konsekwencji zarówno na poziomie indywidualnym, jak i społecznym¹⁸.

¹⁴ I. Oleksiewicz, Kryzys kulturowy Unii Europejskiej czy wzrost bezpieczeństwa tożsamości kulturowej Europejczyków?, Przegląd Geopolityczny, 33 (2020), s. 155-172.

¹⁵ K. Rojek, Kultura europejska w stanie kryzysu: diagnoza Josepha Ratzingera, Studia Gilsoniana 6(2017) s. 485–501

¹⁶ A. Szostek, Jak promować kulturę życia? Podstawowe przesłanie encykliki Evangelium vitae, w: Wartość życia, współczesność przez pryzmat encykliki św. Jana Pawła II Evangelium vitae, red. Z. Struzik, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2018, s. 187-196.

¹⁷ <https://programwychowawczy.ipjp2.pl/> (dostęp 13.03.2025).

¹⁸ Z. J. Waleszczuk, Atak na życie w imię wolności – aktualność encykliki Evangelium vitae, w: Wartość życia, współczesność przez pryzmat encykliki św. Jana Pawła II Evangelium vitae,

Współczesne ruchy filozoficzne krytykują tradycyjne struktury społeczne, takie jak rodzina czy wspólnota, co prowadzi do atomizacji społeczeństwa. Wartość życia w takim kontekście może być postrzegana jako bardziej indywidualistyczna, ale jednocześnie prowadzi do osłabienia poczucia przynależności i wsparcia społecznego. To z kolei może wpływać na poczucie samotności i alienacji¹⁹. Kiedy życie ludzkie nie jest chronione, społeczeństwo zaczyna tracić szacunek dla godności każdej osoby.

Najważniejszym zagrożeniem dla kultury i wartości życia ludzkiego jest dehumanizacja społeczeństwa²⁰. Kiedy życie ludzkie nie jest chronione, społeczeństwo zaczyna tracić szacunek dla godności każdej osoby. Taka sytuacja prowadzi do dehumanizacji, gdzie ludzie są postrzegani bardziej jak rzeczy czy środki do celu niż istoty o niezwykłej wartości. Dehumanizacja zaczyna się od zaniku moralności i od myślenia o drugim człowieku w sposób niespersonalizowany. Dążenie do zapobiegania procesom dehumanizacji powinno być koniecznością, która daje gwarancję dowartościowania godności osoby ludzkiej i życia samego człowieka²¹.

Dehumanizacja jest wynikiem erozji wartości moralnych. Gdy normy etyczne stają się relatywne to życie ludzkie przestaje być postrzegane jako wartość absolutna. Powstaje jakby błędne koło, brak ochrony życia prowadzi do erozji wartości moralnych w społeczeństwie, co pogłębia dehumanizację oraz utratę wartości życia ludzkiego i zanegowanie godności człowieka. We współczesnych kierunkach filozoficznych takich jak postmodernizm nie ma jednoznacznych kryteriów dobra i zła, co prowadzi do relatywizmu moralnego. Wartość życia nie jest określana przez uniwersalne zasady etyczne, ale przez subiektywne odczucia i kontekst sytuacyjny. To podejście może prowadzić do większej tolerancji, ale także do trudności w podejmowaniu decyzji moralnych. Wartość życia w tym kontekście staje się względna i zależna od indywidualnych interpretacji.

We współczesnym społeczeństwie dominuje pluralizm wartości i stylów życia. Każda jednostka ma prawo do samookreślenia i wyboru własnej

red. Z. Struzik, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2018 s. 37-60.

¹⁹ W. Kawecki, Degradacja człowieczeństwa w kulturze współczesnej, w: *Evangelia życia a utilitaryzm w nauczaniu Jana Pawła II (Sympozja Instytutu Papieża Jana Pawła II w Warszawie t. 1)*, red. Z. Struzik, D. Żukowska-Gardzińska, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2008, s. 15-44.

²⁰ A. Citlak, Psychologiczne uwarunkowania aktów dehumanizacji, *Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem* 41(2019)nr 4 s. 105-131.

²¹ D. Winclaw, *Obcy czy po prostu Inny? Wybrane etyczne aspekty dehumanizacji*, *Kultura i Wartości* 19(2016) s. 93-115.

drogi życiowej. Wartość życia nie jest już określana przez zewnętrzne autorytety, ale przez indywidualne doświadczenia i preferencje (EV 58). To prowadzi do wzrostu znaczenia wolności osobistej, ale także do poczucia zagubienia i braku stabilnych punktów odniesienia. Współczesne nurty liberalne i lewicowe podkreślają płynność tożsamości i brak stałych punktów odniesienia. Wartość życia w takim kontekście może być postrzegana jako ciągle poszukiwanie sensu, które nigdy nie zostaje w pełni zrealizowane. To prowadzi do poczucia tymczasowości i prowizoryczności, które są charakterystyczne dla społeczeństwa ponowoczesnego. Taka sytuacja braku ochrony życia osłabia fundamenty społeczeństwa, takie jak rodzina²². Rodzina jako podstawowa komórka społeczna, traci swoją rolę jako miejsce ochrony i pielęgnacji życia.

Wielu myślicieli katolickich uważa, że „kultura śmierci” stanowi zagrożenie dla systemu samej demokracji i praw człowieka. Politolodzy liberalni widzą różne zagrożenia dla demokracji, ale na liście zagrożeń nie wymieniają utraty wartości życia ludzkiego²³. Demokracja opiera się na poszanowaniu praw człowieka, w tym prawa do życia²⁴. Gdy naruszane jest prawo do życia to fundamenty społeczeństwa demokratycznego są zagrożone (EV 70n).

„Kultura śmierci” promuje przemoc jako rozwiązanie problemów, co może prowadzić do wzrostu przestępczości i konfliktów społecznych²⁵. W Encyklice „*Evangelium vitae*” Jan Paweł II wskazuje na kilka konkretnych przykładów „kultury śmierci”, które są obecne we współczesnym społeczeństwie. Jednym z najjaskrawszych przejawów tej kultury jest aborcja (EV 13). Papież zdecydowanie potępia aborcję jako akt, który bezpośrednio narusza prawo do życia niewinnego dziecka - nazywa ją wręcz dzieciobójstwem (EV 59)²⁶. We współczesnych społeczeństwach stosunek do aborcji jest powodem do żywych dyskusji, w których środowiska liberalne

²² Z. Struzik, *Rodzina źródłem cywilizacji życia*, w: *Ewangelia życia a utylitaryzm w nauczaniu Jana Pawła II* (Sympozja Instytutu Papieża Jana Pawła II w Warszawie t. 1), red. Z. Struzik, D. Żukowska-Gardzińska, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2008, s. 93-105.

²³ P. Wiatrowski, Współczesne zagrożenia demokracji. Aspekt społeczno-ekonomiczny, *Acta Universitatis Wratislaviensis*, Pawo 4101(2022) s. 487-496.

²⁴ M. Kiwior-Filo, „Brak” państwa czy jego „nadmiar” – wyzwania i zagrożenia współczesnej demokracji, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Politologica* 21(2018), s. 19-33. DOI 10.24917/20813333. 21.2

²⁵ J. Helios, W. Jedlecka, *Współczesne oblicza przemocy*, Zagadnienia wybrane, Wrocław 2017, s. 15-44.

²⁶ P. Zakrzewski, Aborcja jako problem moralno-społeczny, *Warszawskie Studia Pastoralne* 21(2013), s. 209-224.

uważają prawo do aborcji za jedno z osiągnięć współczesnej cywilizacji. Również w wielu środowiskach kościelnych zdania są podzielone, pomimo wyraźnego stanowiska Urzędu Nauczycielskiego Kościoła²⁷.

Kolejnym przykładem działania kultury śmierci jest promocja eutanazji (EV 15), czyli celowego zakończenia życia osoby poważnie chorej lub starszej, promowanej jako akt „humanitarnego” podejścia do możliwości przyścia z pomocą cierpiącemu człowiekowi²⁸. Często mówi się nawet o prawie człowieka do „godnej” śmierci. Jan Paweł II uważa eutanazję za akt, który podważa wartość ludzkiego życia w jego najtrudniejszych momentach²⁹.

Encyklika „*Evangelium vitae*” ostrzega również przed antykoncepcją i sterylizacją, jako praktykach, które oddzielają akt seksualny od jego naturalnej funkcji prokreacyjnej³⁰. Takie postępowanie prowadzi do dehumanizacji relacji międzyludzkich³¹. W 1968 roku na niedopuszczalność antykoncepcji wskazywał papież Paweł VI w encyklice „*Humanae vitae*”³². Współcześnie wraz z rozwojem technik medycznych dehumanizacja aktu prokreacji doprowadziła do metody zapłodnienia pozaustrojowego „*in vitro*”³³, która również jest mocno krytykowana przez ludzi Kościoła jako zagrożenie wartości życia (EV 14), chociaż i w tym względzie wśród chrześcijan są różne zdania³⁴.

Postęp nauk biologicznych doprowadził do rozwoju manipulacji genetycznych. W czasach, gdy Jan Paweł II pisał „*Evangelium vitae*” był to po-

²⁷ K. Rassudina, Aborcja: konflikt narodzonych i nienarodzonych, *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria* 28(2019) 2, s. 161-173. DOI: 10.24425/pfns.2019.128382

²⁸ R. Rabiega, Eutanazja jako problem prawny i etyczny, *Prawo Kanoniczne* 59 (2016)1, s. 161-178.

²⁹ D. Bubula, Eutanazja a prawo do życia. Filozoficzny spór o zakres obowiązywania normy „nie zabijaj”, *Tarnowskie Studia Teologiczne* 32(2013)1, s. 17-31.

³⁰ T. Wasilewski, Ocena antykoncepcji w perspektywie sakramentalnego wymiaru Eucharystii, *Studia Elbląskie* 19(2018), s. 391-405.

³¹ G. Chojnacki, Problem antykoncepcji jako wyzwanie wobec zasad moralnych dotyczących życia małżeńskiego, *Poznańskie Studia Teologiczne*, 11(2001) s. 115-122.

³² Paweł VI, Encyklika „*Humanae vitae*”, Rzym 1968.

³³ P. Przyłęcki, Społeczno-polityczne i religijne aspekty „*in vitro*” w Polsce, w: *Biologiczny wymiar życia populacji a jego socjologiczne interpretacje*, red. Synowiec-Piłat M., Łaska-Formejster A., Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 61-76, doi: 10.18778/7525-973-5.05,

³⁴ J. Podzielny, Ewangelickie oraz katolickie nauczanie o antykoncepcji jako sporny obszar dialogu ekumenicznego, *Studia Oecumenica* 18 (2018), s. 317-332, DOI: 10.25167/SOe/18/2018/317-332; U. Dudziak, Zapłodnienie „*in vitro*” w ocenie kościoła katolickiego a postawy nauczycieli, *Studia nad Rodziną* 8(2004)1 s. 173-184.

czątek drogi i jego ostrzeżenia mogły się wydawać za przesadne. Współcześnie widzimy, że manipulacje genetyczne, stosowane na ludzkich embrionach, mogą prowadzić do selekcji eugenicznej i eliminacji osób uznanych za „niepożądane” lub „niewartościowe”.

Wszystko to prowadzi do polityki społecznej, która nie chroni swoich najsłabszych członków, takich jak osoby starsze, chore czy niepełnosprawne (EV 20; 64-67). W ten sposób szerzy się „kulturę śmierci. Jan Paweł II wskazywał również, że wyraźnym przejawem „kultury śmierci są wojny, które niszczą życie ludzkie na masową skalę (EV 10). „Kultura śmierci” promuje przemoc jako rozwiązanie problemów, co może prowadzić do wzrostu przestępczości i konfliktów społecznych.

IV. Alternatywa dla „kultury śmierci”

Jako alternatywę dla „kultury śmierci” Jan Paweł II proponuje w encyklice „*Evangelium vitae*” przede wszystkim budowanie i promowanie „kultury życia”, która szanuje i chroni każde ludzkie życie na każdym etapie jego istnienia, od poczęcia aż do naturalnej śmierci (EV 28. 95). Oznacza to sprzeciw wobec wszelkich praktyk, które zagrażają ludzkiemu życiu poczynając od aborcji po eutanazję. Jednocześnie należy promować wartości duchowe, ponieważ „kultura życia” opiera się na wartościach duchowych, które uznają świętość i nienaruszalność życia ludzkiego (EV 2). Rodzina zapewnia wsparcie emocjonalne i duchowe, które jest niezbędne w trudnych momentach życia.

Jan Paweł II był wielkim promotorem rodziny, którą uważał za fundament „kultury życia”. Rodzina jest fundamentem społeczeństwa, gdzie życie ludzkie jest chronione, pielęgnowane i przekazywane kolejnym pokoleniom. Jan Paweł II określał rodzinę jako „sanktuarium” życia (EV 6), gdzie nowe życie jest przyjmowane, otaczane troską i pielęgnowane (EV 92)³⁵. W rodzinie, dzięki komunii miłości między małżonkami, tworzy się najbardziej naturalne i zgodne z porządkiem stworzenia środowisko dla przyjęcia nowego życia. Wspieranie rodzin w ich roli wychowawczej i ochronnej jest kluczowe dla budowania społeczeństwa, które szanuje życie³⁶. Rodzina otacza opieką wszystkich swoich członków i tych najmłod-

³⁵ M.A. Kopiec, Rodzina „sanktuarium” życia w obliczu współczesnych zagrożeń w świetle *Evangelium Vitae* Jana Pawła II, *Studia Koszalińsko-Kołobrzeszkie* 27(2020) s. 221-239.

³⁶ T. Plotzke, „*Evangelium Vitae*” Jana Pawła II – encyklika o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego życia, <https://www.edukacja.edux.pl/p-10015-evangelium-vitae-jana-pawla-ii>.

szych i tych najstarszych lub dotkniętych chorobą lub niepełnosprawnością³⁷. Troska o chorych i starszych jest przejawem szacunku dla życia.

Wyrazem szacunku do życia jest również adopcja i opieka nad dziećmi opuszczonymi lub zagrożonymi społecznie³⁸. Kościół nie tylko mówi o wartości życia ale również wspiera i tworzy ośrodki, które oferują pomoc kobietom w ciąży³⁹, rodzinom w trudnej sytuacji oraz osobom starszym i chorym (EV 88). Takie ośrodki mogą zapewniać wsparcie materialne, psychologiczne i duchowe⁴⁰. Idąc za Janem Pawłem II organizacje kościelne zachęcają do zaangażowania się w wolontariat na rzecz ochrony życia, np. poprzez pracę w hospicjach, domach opieki czy organizacjach pro-life (EV 90). Wolontariusze mogą oferować wsparcie emocjonalne i praktyczną pomoc osobom potrzebującym⁴¹.

Ważnym działaniem na rzecz kultury życia jest edukacja na temat wartości życia ludzkiego i promowanie postaw pro-life, która dokonuje się w szkole i poprzez kampanie społeczne. Kluczową rolę w kształtowaniu postaw pro-life odgrywają rodzice, przede wszystkim poprzez przyjęcie dzieci w duchy ofiarnej odpowiedzialności. Edukacja pro-life powinna obejmować wsparcie dla rodzin, które są podstawowym miejscem przekazywania wartości życia⁴². Kościół katolicki odgrywa kluczową rolę w edukacji pro-life, poprzez katechezę, homilie, rekolekcje i inne formy duszpasterstwa.

Jan Paweł II zachęcał również zmiany na polu zaangażowania społecznego i politycznego. Chodzi tu o zaangażowanie w tworzenie prawa i polityki, które chronią ludzkie życie (EV 90). Chodzi tu szczególnie o aktywne uczestnictwo w procesach legislacyjnych i politycznych, które mają na celu ochronę życia ludzkiego⁴³. Ten obowiązek spoczywa na władzach

php (dostęp 19.03.2025).

³⁷ K. Glombik, Istota odpowiedzialności rodziny za osobę chorą, *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 40 (2020), nr 2 s. 53-67. DOI: 10.25167/sth.2043

³⁸ M. Brzeziński, Duszpasterska troska o rodziny adopcyjne, *Studia Teologiczne*, Białystok, Drohiczyn, Łomża 28(2010) s. 213-226.

³⁹ M. Osińska, Trudne ciąży. Jak Kościół pomaga kobietom? (Raport), <https://www.ekai.pl/trudne-ciazy-jak-kosciol-pomaga-kobietom-raport/> (dostęp 24.03.2025).

⁴⁰ H. Tranda, Wsparcie Kościołów dedykowane rodzinie w sytuacji jej kryzysu ekonomicznego, *Studia z Teorii Wychowania* 10(2019)3 s. 73-87.

⁴¹ M. Olczyk, Wolontariat jako forma świadectwa wiary ludzi ochrzczonych, *Teologia i moralność*, 10(2015) 1 s. 93-115.

⁴² <https://deon.pl/kosciol/komentarze/czym-jest-ruch-pro-life-rozmowa,220098> (dostęp 24.03.2025). M. Litwińska, prekursorzy ruchu pro-life w Polsce, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/111591,Prekursorzy-ruchu-pro-life-w-Polsce.html> (dostęp 24.03.2025).

⁴³ R. Szewczyk, Funkcjonowanie i ochrona praw rodziny w ustawodawstwie polskim i unii

publicznych. Podobnie też poszczególne państwa powinny współpracować na arenie międzynarodowej w celu promowania i ochrony wartości życia (EV 91)⁴⁴.

Do działań wspierających kulturę życia należy zaliczyć promowanie i rozwijanie medycyny, która szanuje życie ludzkie na każdym etapie (EV 64). Obejmuje to zarówno opiekę prenatalną, jak i opiekę paliatywną⁴⁵. Lekarze, pielęgniarki i inni pracownicy służby zdrowia powinni otrzymać odpowiednią edukację na temat etyki pro-life.

Zakończenie

Na zakończenie należy przypomnieć, że wartość życia ludzkiego w postmodernistycznej kulturze jest często kwestionowana oraz podlega relatywizacji. Jan Paweł II w „*Evangelium vitae*” jasno przedstawił, że życie ludzkie jest święte i powinno być chronione od momentu poczęcia aż do naturalnej śmierci. Kościół zawsze twierdził, że życie ludzkie posiada niezbywalną wartość, niezależnie od stanu zdrowia czy kondycji społecznej osoby. Niestety we współczesnym świecie szerzy się „kultura śmierci”, obejmująca aborcję i eutanazję, zagraża fundamentalnym wartościom życia i prowadzi do jego dehumanizacji. Odpowiedzią na „kulturę śmierci” powinna być promocja „kultury życia”, która szanuje i chroni każde życie. Trzeba przypominać za Janem Pawłem II, że edukacja pro-life oraz wsparcie rodzin są kluczowe w budowaniu świadomości społecznej na temat wartości życia. Współczesna kultura europejska zmagą się z kryzysem wartości życia, co wymaga zaangażowania społecznego i politycznego w obronie ludzkiej godności.

europejskiej, *Studia Ełckie* 12(2010) s. 303-316.

⁴⁴ Z. Morawiec, Troska o aktywne zaangażowanie świeckich w życie społeczno-polityczne, *Symposium* 4(1999)2 s. 63-74; J. Pilszak, Katolik politykiem w kontekście społecznego nauczania Jana Pawła II, *Symposium* 21(2017)2 s. 211-229.

⁴⁵ G. Kowalik, Idea opieki paliatywno-hospicyjnej – rys historyczny, *Studia Medyczne* (2013)29 s. 188-194.

The value of human life in the culture of postmodernity in the light of John Paul II's Encyclical "Evangelium vitae"

Abstract

The article, using a theological method, presents the issue of the value of human life in the context of contemporary European culture, based on the encyclical 'Evangelium Vitae' of John Paul II. It emphasizes that human life is sacred and must be protected from conception to natural death, while also pointing out the threats of the contemporary 'culture of death,' which undermines these foundations. The author presents the views of Pope John Paul II on the absolute value of life, which obliges the promotion of a 'culture of life' that respects the dignity and inviolability of human life, as a response to the growing moral relativism and dehumanization in society.

Keywords: *Value of life, Encyclical Evangelium vitae, culture of life,*

Bibliografia

Benedykt XVI, Przemówienie do Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, 18 kwietnia 2008: AAS 100 [2008], 334, L'Ossevatore Romano, wyd. polskie, n. 5/2008, s. 57.

Brzeziński M., Duszpasterska troska o rodziny adopcyjne, *Studia Teologiczne*, Białystok, Drohiczyn, Łomża 28(2010), s. 213-226.

Bubula D., Eutanazja a prawo do życia. Filozoficzny spór o zakres obowiązywania normy „nie zabijaj”, *Tarnowskie Studia Teologiczne* 32(2013)1, s. 17-31.

Buttiglione R., Współczesne wyzwania dla kultury życia, w: *Wartość życia, współczesność przez pryzmat encykliki św. Jana Pawła II Evangelium vitae*, red. Z. Struzik, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2018 s. 181-186.

Chojnacki G., Problem antykoncepcji jako wyzwanie wobec zasad moralnych dotyczących życia małżeńskiego, *Poznańskie Studia Teologiczne*, 11(2001) s. 115-122.

Citlak A., Psychologiczne uwarunkowania aktów dehumanizacji, *Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem* 41(2019)nr 4 s. 105-131.

Glombik K., Istota odpowiedzialności rodziny za osobę chorą, *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 40 (2020), nr 2 s. 53-67. DOI:

10.25167/sth.2043

Helios J., W. Jedlecka, Współczesne oblicza przemocy, Zagadnienia wybrane, Wrocław 2017.

Jan Paweł II, Encyklika „Evangelium vitae”, Rzym 1995.

Katechizm Kościoła Katolickiego, tekst polski, Pallottinum, Poznań 1994.

Kawecki W., Degradacja człowieczeństwa w kulturze współczesnej, w: Ewangelia życia a utylitaryzm w nauczaniu Jana Pawła II (Sympozja Instytutu Papieża Jana Pawła II w Warszawie t. 1), red. Z. Struzik, D. Żukowska-Gardzińska, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2008, s. 15-44.

Kiwior-Filo M., „Brak” państwa czy jego „nadmiar” – wyzwania i zagrożenia współczesnej demokracji, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Politologica* 21(2018), s. 19-33. DOI 10.24917/20813333.21.2

Kongregacja Nauki Wiary, Instrukcja *Donum vitae*, II, B, 7 AAS 80 (1988), 96;

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19930610284> (dostęp 13.03.2025)

Kopiec M.A., Rodzina „sanktuarium” życia w obliczu współczesnych zagrożeń w świetle *Evangelium Vitae* Jana Pawła II, *Studia Koszalińsko-Kołobrzeszkie* 27(2020) s. 221-239.

Kopycki P., *Elementarz teologii ciała według Jana Pawła II*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2013;

Kowalik G., Idea opieki paliatywno-hospicyjnej – rys historyczny, *Studia Medyczne* (2013)29 s. 188–194.

Kupczak J., *Dar i komunია*. Teologia ciała w ujęciu Jana Pawła II, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 2006;

Litwińska M., prekursorzy ruchu pro-life w Polsce, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/111591,Prekursorzy-ruchu-pro-life-w-Polsce.html> (dostęp 24.03. 2025).

Morawiec Z., Troska o aktywne zaangażowanie świeckich w życie społeczno-polityczne, *Symposium* 4(1999)2 s. 63-74;

Olczyk M., Wolontariat jako forma świadectwa wiary ludzi ochrzczonych, *Teologia i moralność*, 10(2015) 1 s. 93-115.

Oleksiewicz I., Kryzys kulturowy Unii Europejskiej czy wzrost bezpieczeństwa tożsamości kulturowej Europejczyków?, *Przegląd Geopolityczny*, 33 (2020), s. 155-172.

Osińska M., Trudne ciążę. Jak Kościół pomaga kobietom? (Raport), <https://www.ekai.pl/trudne-ciaze-jak-kosciol-pomaga-kobietom-raport/> (dostęp 24.03.2025).

Ozorowski E., Dar życia w porządku stworzenia i zbawienia w świetle „*Evangelium vitae*”, w: *Evangelium vitae - ocaleniem rodziny*, red. M. Ozorowski, Częstochowa 1997 s. 61-63.

Ozorowski M., Wartość życia ludzkiego w nauczaniu papieża Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka, *Teologia i moralność* 22(2017) s. 35-52.

Paweł VI, Encyklika „*Humanae vitae*”, Rzym 1968.

Pilszak J., Katolik politykiem w kontekście społecznego nauczania Jana Pawła II, *Symposium* 21(2017)2 s. 211-229.

Pius XII, Przemówienie do uczestników IV Międzynarodowego Kongresu Lekarzy Katolickich (29 września 1949): AAS 41 (1949), 560.

Plotzke T., „*Evangelium Vitae*” Jana Pawła II – encyklika o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego życia, <https://www.edukacja.edux.pl/p-10015-evangelium-vitae-jana-pawla-ii.php> (dostęp 19.03.2025).

Podzielny J., Ewangeliczne oraz katolickie nauczanie o antykoncepcji jako sporny obszar dialogu ekumenicznego, *Studia Oecumenica* 18 (2018), s. 317–332, DOI: 10.25167/SOe/18/2018/317-332; U. Dudziak, Zapłodnienie „in vitro” w ocenie kościoła katolickiego a postawy nauczycieli, *Studia nad Rodziną* 8(2004)1 s. 173-184.

Przyłęcki P., Społeczno-polityczne i religijne aspekty „in vitro” w Polsce, [w:] *Biologiczny wymiar życia populacji a jego socjologiczne interpretacje*, Synowiec-Piłat M., Łaska-Formejster A. (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 61-76, doi: 10.18778/7525-973-5.05,

Rabiega R., Eutanazja jako problem prawny i etyczny, *Prawo Kanoniczne* 59 (2016)1, s. 161-178.

Rassudina K., Aborcja: konflikt narodzonych i nienarodzonych, *Przeгляд Filozoficzny – Nowa Seria* 28(2019) 2, s. 161-173. DOI: 10.24425/pfns.2019.128382

Rojek K., Kultura europejska w stanie kryzysu: diagnoza Josepha Ratzingera, *Studia Gilsoniana* 6(2017) s. 485–501

Siekiera J., Główne wartości unii europejskiej w prawie traktatowym, https://ipu.org.pl/wp-content/uploads/2020/12/GLOWNE-WARTOSCI-UNII-EUROPEJSKIEJ-W-PRAWIE-TRAKTATOWYM_dr-Joanna-Siekiera.pdf (dostęp 12.03.2025).

Struzik Z., Rodzina źródłem cywilizacji życia, w: *Ewangelia życia a utilitaryzm w nauczania Jana Pawła II* (Symposium Instytutu Papieża Jana Paw-

ła II w Warszawie t. 1), red. Z. Struzik, D. Żukowska-Gardzińska, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2008, s. 93-105.

Szewczyk R., Funkcjonowanie i ochrona praw rodziny w ustawodawstwie polskim i unii europejskiej, *Studia Łęckie* 12(2010) s. 303-316.

Szostek A., Jak promować kulturę życia? Podstawowe przesłanie encykliki *Evangelium vitae*, w: *Wartość życia, współczesność przez pryzmat encykliki św. Jana Pawła II Evangelium vitae*, red. Z. Struzik, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2018, s. 187-196.

Tranda H., Wsparcie Kościołów dedykowane rodzinie w sytuacji jej kryzysu ekonomicznego, *Studia z Teorii Wychowania* 10(2019)3 s. 73-87.

W trosce o życie. Wybrane dokumenty Stolicy Apostolskiej, red. K. Szczygieł, t. 1, Tarnów 1998

Waleszczuk Z. J., Atak na życie w imię wolności – aktualność encykliki *Evangelium vitae*, w: *Wartość życia, współczesność przez pryzmat encykliki św. Jana Pawła II Evangelium vitae*, red. Z. Struzik, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2018 s. 37-60.

Wartość życia, współczesność przez pryzmat encykliki św. Jana Pawła II *Evangelium vitae*, red. Z. Struzik, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2018.

Wasilewski T., Ocena antykoncepcji w perspektywie sakramentalnego wymiaru Eucharystii, *Studia Elbląskie* 19(2018), s. 391-405.

Wiatrowski P., Współczesne zagrożenia demokracji. Aspekt społeczno-ekonomiczny, *Acta Universitatis Wratislaviensis, Prawo* 4101(2022) s. 487-496.

Wierzbicki A.M., Wartości Europejskie – Czy aby na pewno istnieją? , <https://obywateleue.pl/wartosci-europejskie-czy-aby-na-pewno-istnieja/> (dostęp 12.03.2025).

Winław D., Obcy czy po prostu Inny? Wybrane etyczne aspekty dehumanizacji, *Kultura i Wartości* 19(2016) s. 93-115.

Zakrzewski P., Aborcja jako problem moralno-społeczny, *Warszawskie Studia Pastoralne* 21(2013), s. 209-224.

Żurek A., Wartość ludzkiego życia według nauczania Jana Pawła II, w: red. J. Śledzianowski, T. Sakowicz, Jan Paweł II stróżem ludzkiej rodziny, Kielce 2006, s. 45-50;

Netografia

<https://deon.pl/kosciol/komentarze/czym-jest-ruch-pro-life-rozmo->

wa,220098 (dostęp 24.03. 2025).

https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_pl (dostęp 13.03.2025).

<https://pch24.pl/mocne-wystapienie-wiceprezydenta-jd-vancea-o-cenzurze-i-wolnosci-slowa-zobacz-pelna-tresc-przemowienia-w-monachium/> (dostęp 12.03.2025).

<https://programwychowawczy.ipjp2.pl/> (dostęp 13.03.2025).

Ks. prof. dr hab. Mieczysław Ozorowski – kapłan diecezji łomżyńskiej, dziekan WSR UKSW, teolog, familiolog. ORCID 0000-0001-6081-01134

